

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

תרומה תשע"א

פרשת שבוע

משכן או משכן הכנסת?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

פרשתנו עוסקת בציווי על הקמת המרכז הרוחני הראשון של עם ישראל, המשכן. משכן זה יהיה הבסיס להשכנת שכינה כמבואר בכתוב:

"וַיִּבֶר אֱלֹהִים לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה ... וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם" (שמות כ"ה ב, ח).

עם הכניסה לארץ נבנה מקדש - משכן בשילה. גם משכן שילה היווה מרכז רוחני לעליה לרגל והקרבת קרבנות. אין כל רמז בכתובים כי המשכן שימש גם כמרכז של הרשות המבצעת = המלכות, או של הרשות השופטת = בית הדין. אמנם, בימי משה רבנו, היווה המשכן גם המקום בו המשיכה להתבצע פעולת החקיקה של חוקי התורה, שהרי המשך קבלת התורה היה במשכן. תהליך זה פסק עם חתימת התורה בסוף שנת הארבעים עם הסתלקות משה. השבוע ננסה לבדוק מה קרה כאשר דוד ושלמה בנו את בית המקדש בירושלים? נבחן זאת באמצעות מענה על השאלה כמה זמן נמשך בנין המקדש בירושלים?
כתוב אחד מוסר:

"בְּשָׁנָה הַרְבִּיעִית יֵסַד בֵּית יְקִיָּקָה בְּיָרַח זוּ: וּבְשָׁנָה הָאֶחָת עָשְׂרָה בְּיָרַח בּוּל הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי כְּלָה הַבֵּית לְכָל דְּבָרָיו וּלְכָל מִשְׁפָּטָיו וַיִּבְנֶהוּ שְׁבַע שָׁנִים" (מלכים א' ו' לז-לח, ירח זיו הוא חודש אייר וחדש בול הוא חודש מרחשוון).
כתוב שני מוסר:

"אִיזוּ יְקָהָל שְׁלֹמֹה אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת נְשִׂאֵי הָאֲבוֹת לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלַם ... וַיִּקְהְלוּ אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיָרַח הָאֶתְנַיִם בְּחַג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ... וַהֲעֲנֹן מְלֹא אֶת בֵּית יְקִיָּקָה: ... כִּי מְלֹא כְבוֹד יְקִיָּקָה אֶת בֵּית יְקִיָּקָה" (מלכים א' ח' א-יא, ירח האיתנים הוא חודש תשרי).
כתוב שלישי מלמדנו:

"וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת בֵּית יְקִיָּקָה וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ" (מלכים א' ט' י).

נשאלת השאלה, אם בנין המקדש הסתיים בחודש מרחשוון כמבואר בפסוק הראשון, מדוע חגג שלמה את חנוכת המקדש בחודש תשרי?
שלוש תשובות אפשריות:

- שלמה רצה לחגוג דווקא בתשרי ולכן הקדים את המאורע החגיגי חודש לפני סיום העבודות.
- שלמה רצה לחגוג דווקא בתשרי ולכן חיכה אחד עשר חודשים עד תשרי הבא.
- הקריה של בית המקדש נבנתה בשני שלבים. בית המקדש עצמו, קודש הקודשים, ההיכל והאולם נבנו במשך שבע שנים ובנייתם הסתיימה בחודש מר חשוון.
בשלב השני נבנתה "...קריית המלך" (תהלים מ"ח ג-ד). בניית הקריה נמשכה שלוש עשרה שנים ביחד עשרים שנה, כמבואר בפסוק השלישי.
מפעל בניה אדיר זה כלל את כל מוסדות השלטון כולל לשכת הגזית וארמון המלך. רק אחרי שלכל שלושת הרשויות היה מקום קבוע, הוכנס הארון לקודש הקודשים בחודש תשרי, כמבואר בפסוק השני. אז שרתה השכינה והענין כיסה את בית ד'. המשמעות הרוחנית של הליך זה, היא כי גם המוסדות השלטוניים הם חלק מהמקדש והשכנת השכינה איננה מלאה אם איננה כוללת גם אותם. כל מוסדות השלטון של מדינת היהודים הם בסיס להשכנת שכינה.

הבה נתפלל כי גם אנו נזכה לכך שמשכן הכנסת, בית המשפט העליון וקרית הממשלה יהיו בסיס להשכנת שכינה. מוסדות שלטוניים אלה לא רק ישכנו פיזית בגבעת רם אלא גם יבטאו את הרעיון של:
"רָם וְנִשָּׂא שִׁכְנָה עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ" (ישעיהו נ"ז טז)

לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג	לע"נ רבקה רוזנהק ע"ה בת יוסף ובלה לבית הירש נלב"ע ג' בטבת תשע"א	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלב"ע ט' כסלו תשס"ט
---	--	---

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת משפט

"אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"

שותפות זה לא משחק – חלק ג'
הרב משה ארנרייך, אב"ד ארץ חמדה-גזית

המקרה:

יוחאי ודוד פיתחו באופן משותף משחק חשיבה מתוחכם; יוחאי הוא ה'ממציא' ודוד המשווק, שהיה שותף גם לפיתוח ושיפור המשחק. בשני הגיליונות האחרונים דנו בחלוקת השותפות, ובמהותה על פיה הלכה. השאלה הפתוחה שנתרה היא: יוחאי מבקש למכור את המשחק לחברה ישראלית, ואילו דוד מבקש שהם ימשיכו בשיפור המוצר, על מנת להמשיך ולנסות למכור את המשחק בחו"ל, כפי שתכננו מראש. שכן מכירה בארץ תכניס להם אלפי שקלים בודדים, ואם יצליחו למכור את המשחק בחו"ל התמורה עשויה להגיע למאות אלפי דולרים.

הדין:

כאמור, לדעת דוד מטרת המיזם מתחילתו היא מכירה לחברות בין לאומיות, ואילו יוחאי מעוניין לאפשר מכירה גם בארץ. בהלכה מצאנו התייחסות למציאות דומה. שני שותפים בפירות אשר אחד מהם מעוניין למכור כעת, והשני חושב שאם יחכו, הרווח יהיה גבוה יותר. וכך היא לשון השו"ע¹

"אחד מהשותפין שבא לישן הפירות עד הזמן הידוע למכור אותם פירות, אין חבירו מעכב עליו. אבל משהגיע זמן המכר, יכול כל אחד מהם למכור, ואין חבירו יכול לעכב עליו"

דהיינו, מחד לא ניתן לאכוף מכירה לפני הזמן הרגיל למכירת המוצרים שבשותפות אך משהגיע הזמן, אין זכות לשותף לעכב את המכירה כדי להרוויח יותר. ומוסיף השו"ע:

"...ואם אין זמן ידוע למכור אותם פירות, ורוצה אחד מהם לישנם, חבירו מעכב עליו."

דהיינו, גם כשאין זמן קבוע למכירה, אם יש אפשרות למכירת הנכסים, לא ניתן לעכב, בטענה שאם נזכה לעסקה טובה יותר.

במקרה שלנו, מתחילה דוד ויוחאי תכננו למכור את המשחק לחברה בין לאומית. על כן, דומה שקודם שעשו את המאמצים הסבירים למטרה זו, אכן יכול היה דוד לעמוד על כך שהמשחק לא יימכר לחברה ישראלית. זה "הזמן" המתוכנן לפרי זה. אך, משמהלך זה לא הצליח, למרות עבודה של מספר חודשים בהם יוחאי ודוד עמדו בקשר עם החברה, שיפרו, שינו והתאימו את המשחק לדרישות, נראה שחזר הדין למצב הרגיל, בו אין הסכמה מסוימת. שהרי, התכנון והתקווה שלהם התייחסו למהלך זה, שלא צלח ועם זאת לא קבעו במפורש שלא ימכרו את המשחק לשום גורם אחר. הגם שקיים סיכוי להצלחה בשיווק לאותה חברה, לאחר שיפורים נוספים, הדבר דומה למצב רגיל בו עומדות שתי אפשרויות: מכירה כעת בזול, ואפשרות שיש בה סיכון למכירה עתידית ביוקר. ביחס למצב זה נפסק כאמור: "ואם אין זמן ידוע למכור אותם פירות, ורוצה אחד מהם לישנם, חבירו מעכב עליו."

נראה, שבמצב זה, לשותף זכות קדימה ברכישת השותפות כולה, כפי שיתבאר במקרה דומה בפסקה הבאה, המתייחסת למצב דומה.

עם זאת, לדוד, המבקש שלא למכור את המשחק לחברה ישראלית, עומדת אפשרות נוספת והיא לקנות את המיזם מיוחאי. שכן, כאשר שותפים מוכרים את השותפות, לכל אחד מן הצדדים זכות קדימה לרכישת הנכס². הנוהל לכך בהלכה הוא "גוד או איגוד" (משוך או אמשוך). אחד השותפים מציע מחיר לחלקו בשותפות ולצד השני יש זכות לקנות באותו מחיר. אם הצד השני אינו מעוניין לקנות, יכול המציע לקנות את חלקו של הצד השני במחיר שהציע בעצמו.

הטעם ברור, שיש עדיפות למכירה לאחד מן השותפים. כמובן, המחיר המוצע במצב זה בגוד או אגוד, צריך להיות מחיר המתחרה למוצע על ידי גורמים חיצוניים, שאל"כ הרי השותף המוכר חלקו ניזוק. כך גם בעניינו, לכל אחד מן השותפים זכות קדימה על פני מכירה לגורם שלישי.

פסק הדין

יוחאי ודוד שותפים במיזם בשיעור שווה של 50 אחוז לכל אחד. אסור לאחד מהם לנהל משא ומתן למכירת המשחק, שלא בידיעת הצד השני. לא ניתן לקבוע שמטרת המיזם הן דווקא למכירה בחו"ל. על כן, בשלב זה יכול כל אחד מן הצדדים לדרוש מכירתו המיידית גם בארץ. ניתן לפרק את השותפות בדרך של "גוד או איגוד".

ערך: הרב סיני לוי

¹ חו"מ סימן קעו סעיף יד

² ש"ך קע"ו ס"ק כט. הש"ך מדבר על הצעת גוד או אגוד.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ז)

New York, USA

ניו יורק, ארה"ב

טבת תשס"ו

בקשת "רשות" בזימון מבעלת הבית

שאלה

ראיתי את תשובתכם בשו"ת ב"מראה הבזק" (ה תשובה ט) בעניין בקשת רשות לזימון מבעלת בית, ש"מן הנימוס וממילא מן הדין" לבקש רשות ממנה. ורציתי לברר את היקף הדברים: האם כה"ת סוברים שעל המזמן לבקש רשות ממנה היות שיש לה הזכות לבחור מי יזמן, אף-על-פי שהיא איננה חלק חיוני מן הזימון (למרות שוודאי מותרת, וייתכן שחייבת לענות לזימון האנשים), או שמא לדעתכם היא נחשבת לחלק מן הזימון, וזה שנשים אינן נמנות לזימון הוא מסיבות אחרות? לכל אחד מן ההסברים יש נפקא מינות שעולות לדיון. אם מחייבים לבקש רשות מהטעם הראשון, האם הייתם גם מחייבים לבקש רשות מבן נח ששלשה יהודים אוכלים על שולחן? ואם התשובה תהיה שכן נח אפילו איננו יכול לענות לזימון, נא להסביר את הקשר לעניינו – למה בקשת רשות לזמן תהיה תלויה באפשרות לענות לזימון? דוגמאות נוספות שבהן אין את הבעיה הזו: האם המזמן חייב לבקש רשות בעל הבית כשהלה לא אכל כלל, ויענה רק "ברוך הוא ומבורך שמו תמיד לעולם ועד"? ואם בעל הבית הוא קטן? ואם ככוונתכם שצריכים לבקש את רשותה מפני שהיא חלק מן הזימון, אף-על-פי שאי אפשר שתהיה המזמנת, האם זה אומר שחייבים גם לבקש רשות מן הנשים האחרות שהצטרפו בארוחה? בסופו של דבר, לא ברור לי טעם הצורך לבקש רשות מבעלת הבית.

תשובה:

מצד הדין, צריך המזמן לטול רשות מבעל הסעודה¹, ואם כולם אורחים או כולם שילמו על ארוחתם – נוטל רשות מהגדול שבהם, ואם אין ביניהם גדול נוטל מהכהן². זכותו של בעל הסעודה לקבוע מי יזמן אינה נובעת מהיותו חלק מהזימון, אלא מזכותו לקבוע מי יברך אותו בברכת האורח³, לכן אין חילוק אם אכל או לא⁴ אם הוא גבר או אשה, או אם הוא גדול או קטן⁵. מצד מידת הענווה, נהגו לומר "ברשות מורי ורבותי" גם כשאין צורך בנטילת רשות⁶.

¹ "משנה ברורה" (שו"ע או"ח סי' קסז ס"ק עב), "שער הציון" (שם ס"ק סא), שאם אינו בעל הסעודה, אלא שאוכלים בביתו, אינו נקרא בעל הבית אפילו אם אוכל עמהם. אך בספר "מור וקציעה" (סי' רא) משמע שגם בעל בית שאינו בעל הסעודה נחשב בעל הבית, כגון אכסנאי המשלם על ארוחתו, שגם הוא צריך לברך את בעל הבית בברכת האורח.

² שו"ע (סי' קסז סעיף יד). וכתב ה"מגן אברהם" (סי' לג שם), הובא ב"משנה ברורה" (סי' קע), שבמקרים אלה, כשצריך לטול רשות מן הדין, אין זה מספיק לומר "ברשות", אלא צריך לקבל את רשותו ממש.

³ עיין ב"ביאור הלכה" (או"ח סי' רא ד"ה ואם בעל הבית), שמפקפק על מה שעולה מלשון המחבר והאחרונים, שבכל מקרה יש זכות לבעל הבית לקבוע מי מזמן. לדעת ה"ביאור הלכה", אין זכות לבעל הבית אלא להעדיף אורח, אך אין בידו זכות להעדיף מי שאינו אורח. אך גם הוא מודה שיכול להעדיף את עצמו (שם), או את הקטן שבאורחים ("משנה ברורה" שם ס"ק ד ו"שער הציון" ד).

⁴ גם מה שכתב בשו"ע הרב (שם סי' כא סעי' ד), שהחובה לברך את בעל הבית היא דווקא כשהוא מיסב עימהם, נראה שאין כוונתו דווקא כשאכל עמם, אלא כשהיה נוכח.

⁵ הרמ"א (שו"ע או"ח סי' קצג סעי' ג) כתב שאין מזמנים בביתו של גוי, משתי סיבות: א. אין קביעות ליהודי בביתו של גוי. ב. שיש לחוש לסכנה אם ישנו את נוסח הברכה ולא יאמרו "הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה". אולם ה"מגן אברהם" (שם ס"ק ט, הובא ב"משנה ברורה" שם ס"ק כז) הביא בשם כל האחרונים, שלא נהגו כדברי הרמ"א אלא מזמנים ואין משנים את הנוסח, כיוון שהברכה היא לבעל הסעודה הישראלי ולא לבעל הבית הגוי. למדנו מדבריהם כולם שגם אם מזמנים בבית הגוי אין הגוי זוכה בברכת האורח, וממילא אין לו זכות לקבוע מי המזמן, ואין צורך לטול ממנו רשותו מן הדין. אולם גם לפי זה, יכול לומר "ברשות בעל הבית" מצד מידת הענווה, כמבואר למעלה, אם הגוי רואה עניין בזה. לעצם העניין שפסקו הרמ"א והאחרונים שאין לברך את הגוי ברכת האורח, כבר הבאנו בשו"ת ב"מראה הבזק" (א תשובה ע) משו"ת "יחווה דעת" (ו סי' ס) שניתן להתפלל לשלמו של גוי ולהזכרת נשמתו ולברכו, גם כשאין בזה משום איבה. כדרכו הביא שם הרב מקורות רבים. אחד המקורות הוא שו"ת "חיים ביד" (סי' לג) לר' חיים פלאגיי, שהובא ב"דרכי תשובה" (יו"ד סי' קנא ס"ק כט), שבגוי שעשה לו טובה מותר לברכו. ולפי זה יש מקום לברך גם גוי בברכת האורח אם הוא בעל הסעודה, כדי שלא להיות כפויי טובה.

⁶ "משנה ברורה" (או"ח סי' קסז ס"ק עה), על-פי "שיבולי הלכות" (אות קמ), ועיין בשו"ת ב"מראה הבזק" (ה תשובה ט הערה 2), שם הבאנו לכך מקורות נוספים.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית